

OPENBARING

Inleiding deel 3-Datering

Het interne en externe bewijs voor een
vroeg of late datering van Openbaring.

GELEZEN UIT

Herziene Statenvertaling

BELUISTER OF BEKIJK

versvoorvers.org/openbaring/inleiding-deel-3-datering

BELUISTER OF BEKIJK

Inhoud

1	Waarom de datering van Openbaring telt	3 min	4
2	Wetenschappelijke consensus en bewijs	2 min	5
3	Intern en extern bewijs afwegen	5 min	6
4	De zeven koningen en keizer Nero	2 min	8
5	De tempel en Joodse vervolging	4 min	10
6	Het getal 666 en de naam Nero	6 min	12
7	Keizerverering en vervolging als bewijs	3 min	14
8	De mythe van Nero's terugkeer	3 min	15
9	De rijkdom van Laodicea	2 min	17
10	Het ontstaan van de gemeente Smyrna	3 min	18
11	Geestelijk verval van de gemeenten	3 min	19
12	Irenaeus als getuige voor een late datering	2 min	20
13	De dubbelzinnige woorden van Irenaeus	4 min	21
14	De betrouwbaarheid van Irenaeus	2 min	23

15	Datering en de mogelijkheid van preterisme	2 min	24
----	--	-------	----

	Om verder te lezen		24
--	--------------------	--	----

1

Waarom de datering van Openbaring telt

Een van de visies is in elk geval dat Openbaring spreekt over de verwoesting van Jeruzalem in het jaar 70 na Christus. Die visie wordt de preteristische visie genoemd. Het is maar een van de vier, maar het is wel een van de visies. De reden waarom ik dat zeg, is dat we moeten kijken naar de datum waarop Openbaring geschreven is. De meeste hedendaagse commentatoren en de meeste hedendaagse studiebijbels zeggen, als ze een inleiding op het boek Openbaring geven, dat Openbaring tegen het einde van de regering van Domitianus geschreven is, rond het jaar 96 na Christus. Dat is tegenwoordig de meerderheidsopvatting onder wetenschappers.

Je hoeft er maar even over na te denken om te beseffen dat dit minstens een van de vier visies op Openbaring uitsluit: de visie die zegt dat Openbaring geschreven is als voorspelling van de val van Jeruzalem in het jaar 70 na Christus. Hoe zou een auteur die vijftientig jaar na die gebeurtenis schreef, een boek kunnen schrijven dat die gebeurtenis voorspelde? Natuurlijk zou iemand kunnen zeggen dat het na de gebeurtenis geschreven is, terwijl het deed alsof het voordien geschreven was. Maar dan hoort dat boek niet in de Bijbel thuis. Ik geloof dat Openbaring een echte profetie is die iets voorspelt. Daarom moet het geschreven zijn voordat de voorspelde gebeurtenis plaatsvond.

Als het om het jaar 70 na Christus ging, moet het boek dus vóór het jaar 70 na Christus geschreven zijn. Daarom zou de gangbare opvatting dat Openbaring in het jaar 96 na Christus geschreven is, de preteristische visie uitsluiten, terwijl de andere visies nog overeind zouden blijven. De andere drie visies zijn wat de datering betreft feitelijk niet kwetsbaar. Het boek Openbaring zou in het jaar 50 of in het jaar 100 na Christus geschreven kunnen zijn, en dat zou geen gevolgen hebben voor de futuristische visie, de historicistische visie of de idealistische visie. Voor die visies is de datum waarop het geschreven is niet relevant.

Maar voor de preteristische visie is de datering van het allergrootste belang. Want wat er verder ook vóór die visie pleit, ze heeft één fataal gebrek: als het boek na het jaar 70 na Christus geschreven is, kan die visie door de wc. Dan verdient ze het niet eens om in overweging te worden genomen. Ze vereist een datering van vóór het jaar 70 na Christus.

Ik zei dat de meeste wetenschappers tegenwoordig geloven dat het boek in het jaar 96 na Christus geschreven is, maar dat geloven ze niet allemaal. Er zijn voortreffelijke wetenschappers van het allerhoogste niveau die van mening zijn dat het boek tijdens de regering van Nero geschreven is. Nero pleegde in het jaar 68 na Christus zelfmoord. Als het dus tijdens zijn regering geschreven is, werd het in of vóór het jaar 68 na Christus geschreven. Daarmee valt het vóór het jaar 70 na Christus. De preteristische visie heeft alle belang bij een vroege datering, een datering in de tijd van Nero. Het idee dat Nero keizer was toen het geschreven werd, is heel belangrijk voor iemand die gelooft dat de preteristische visie juist is.

2

Wetenschappelijke consensus en bewijs

Zonder nu in te gaan op wat er voor de preteristische visie of de andere visies pleit — dat bewaren we voor een andere lezing — wil ik het hebben over het bewijs voor het tijdstip waarop het geschreven is. Zoals ik al zei, zou ik zeggen dat de meeste hedendaagse wetenschappers denken dat de latere datering, het jaar 96 na Christus tijdens de regering van Domitianus, de juiste is. Maar in de negentiende eeuw dachten de meeste evangelische wetenschappers dat het tijdens de regering van Nero geschreven was. De opvatting is veranderd, maar niet vanwege nieuw bewijs. Het is gewoon zo dat nieuwe argumenten populair worden. De wetenschappelijke wereld verandert van tijd tot tijd van favoriete opvatting, omdat een lieveling van de academische wereld een theorie heeft geformuleerd die goed klinkt, en dan volgen ze die een tijdje.

Bijna alle wetenschappers zijn lemmingen. En ik zeg dit als iemand die vijftig commentaren op Openbaring heeft gelezen en de tendensen kan zien. Een paar zijn dat niet. Een paar wetenschappers zijn vernieuwend. Een paar wetenschappers denken

zelf na en denken buiten de gebaande paden. Af en toe komt een wetenschapper met een nieuw idee dat verder niemand verkondigt. Als het slim genoeg is, beginnen alle lemmingen hem te volgen. Ze volgen hem misschien tientallen jaren, misschien eeuwenlang. Dan staat er weer een andere zelfstandig denkende wetenschapper op, en alle lemmingen volgen hem.

Je moet beseffen dat het feit dat de meeste wetenschappers een bepaalde opvatting hebben, geen argument is dat die opvatting waar is. Het is een argument dat het de huidige mode is, de huidige academische rage. Academische rages kunnen geldig zijn, maar ook niet. Daarom veranderen ze wanneer er nieuwe argumenten opkomen.

Om dit even in perspectief te plaatsen: in de negentiende eeuw dachten de meeste evangelische wetenschappers dat het boek tijdens de regering van Nero geschreven was, dus op de vroegere datum. In de twintigste eeuw gingen de meesten geloven dat het tijdens de regering van Domitianus geschreven was. Maar waarom? Wat is het bewijs? Daar wil ik het over hebben. Welk bewijs wijst op de ene of op de andere datering?

3

Intern en extern bewijs afwegen

Voor beide bestaat bewijs. Het is niet zo dat de ene of de andere datering overduidelijk bewezen is. Wat we in werkelijkheid hebben, is een spanning tussen enerzijds het gewicht van het externe bewijs en anderzijds het gewicht van het interne bewijs.

Wat bedoel ik daarmee? Wanneer wetenschappers het hebben over een boek van de Bijbel en bijvoorbeeld over het auteurschap, de datering of bepaalde objectieve gegevens over een boek, zeggen ze dat er intern bewijs en extern bewijs is. Daarmee bedoelen ze dat er in het boek zelf uitspraken staan die ons aanwijzingen geven waarmee we de vraag misschien kunnen beantwoorden. Dat is intern bewijs. De auteur geeft ons zelf de gegevens. Maar er is ook extern bewijs. Daarmee wordt bedoeld wat de vroege kerk ervan dacht.

Wat was hun mening erover? Wat dacht Tertullianus? Wat dacht Ireneüs? Wat dacht Justinus de Martelaar? Wat dacht Hippolytus? Wat dacht de vroege kerk? Wat was het getuigenis van de vroege kerk, van de eerste mensen die het boek daadwerkelijk uit handen van de auteur ontvingen? Wie dachten zij dat het geschreven had? Je zou denken dat zij het konden weten. Ze hadden het tenslotte van hem ontvangen. Tenzij het per post aankwam in een eenvoudig bruin pakketje zonder retouradres, wisten ze waarschijnlijk wel waar ze het vandaan hadden en wie het geschreven had.

Daarom vormt het getuigenis van de kerkvaders ook belangrijk bewijsmateriaal, maar het is extern. De kerkvaders bevonden zich niet binnen het boek. Ze bevonden zich buiten het boek, dus hun getuigenis is bewijsmateriaal dat buiten het boek zelf ligt. Intern bewijsmateriaal wordt ontleend aan wat er in het boek zelf staat.

Ik denk dat evangelische christenen ervan overtuigd zouden moeten zijn dat intern bewijsmateriaal zwaarder moet wegen dan extern bewijsmateriaal. Waarom? Omdat het boek geïnspireerd is. Wat het boek zelf ons ook vertelt, dat moet belangrijker zijn dan wat iemand buiten het boek erover gedacht kan hebben. De meningen van welke groep mensen dan ook zijn niet zo gezaghebbend als Gods eigen getuigenis. Daarom weegt het interne bewijsmateriaal voor een Bijbelboek zwaarder dan het externe bewijsmateriaal.

Ik ga je de details geven, maar om het even samen te vatten: over het algemeen ondersteunt het interne bewijsmateriaal in Openbaring naar mijn overtuiging de vroege datering. Het externe bewijsmateriaal lijkt de latere datering te ondersteunen. Welke datering onder wetenschappers in de mode is, hangt dus voor een zeer groot deel af van onze voorkeur: intern of extern bewijsmateriaal. Daarmee bedoel ik dat het bewijsmateriaal binnen het boek naar mijn mening over het algemeen, alles afwegend, wijst op een datering tijdens de regering van Nero. Maar het getuigenis van de kerkvaders plaatst het doorgaans tijdens de regering van Domitianus, ongeveer vijfentwintig jaar later.

Degenen die de late datering aanhangen, wijzen ook op intern bewijsmateriaal, maar naar mijn mening is dat allemaal erg zwak. Op grond van het externe bewijsmateriaal hebben ze een behoorlijk sterke zaak voor de late datering. Maar het interne

bewijsmateriaal waarop ze voor de late datering wijzen, is naar mijn mening niet erg sterk.

Laten we ernaar kijken. Om te beginnen: welk bewijs is er voor een datering in de tijd van Nero? Onder de wetenschappers die nu leven, of die in het recente verleden hebben geleefd en algemeen als gezaghebbend worden erkend, bevinden zich de volgende voorstanders van de vroege datering: J. Adams. Het commentaar van Adam Clarke is niet bepaald hedendaags. Alfred Edersheim leefde ongeveer een eeuw geleden. Alfred Edersheim was een Joodse christen die in Palestina woonde. Hij schreef *The Life and Times of Jesus the Messiah* en een even omvangrijk boek over de geschiedenis van het Oude Testament. Hij was een behoorlijk gerespecteerde wetenschapper. J. B. Lightfoot, John A. T. Robinson, Philip Schaff, de grote kerkhistoricus uit Zwitserland, en vele anderen hebben de vroege datering aangehangen of hangen die nog steeds aan. Er kan een zeer lange lijst worden gegeven. De meeste namen heb ik niet genoemd, omdat je er toch niet van gehoord zou hebben. Ik weet niet zeker of je gehoord hebt van degenen die ik wel genoemd heb, maar ik wel. Over sommige namen op de lijst weet ik niet veel. Maar dit zijn gerenommeerde wetenschappers van hoog niveau, en zij zijn overtuigd van de vroege datering.

Je kunt ook een lange lijst vinden van wetenschappers die in de late datering geloven. We gaan hier geen neuzen tellen. Ik wil alleen dat je weet dat er tegenwoordig gerenommeerde wetenschappers zijn die elk van beide standpunten aanhangen.

4

De zeven koningen en keizer Nero

Welke argumenten kunnen voor de vroege datering worden aangevoerd? Eén argument staat in hoofdstuk 17, vers 9 en 10. Ik heb hier eerder naar verwezen. Het is inderdaad een duistere uitspraak die op meer dan één manier kan worden uitgelegd.

Er is meer dan één mogelijkheid om deze uitspraak uit te leggen. In Openbaring hoofdstuk 17, vers 9 en 10, beschrijft de engel het beest waarop de vrouw rijdt. Daar staat:

Hier is het verstand dat wijsheid heeft: de zeven koppen zijn zeven bergen, waarop de vrouw zit. Ook zijn het zeven koningen: vijf zijn er gevallen, een is er, de andere is nog niet gekomen, en wanneer hij komt, moet hij een korte tijd blijven.

OPENBARING 17:9-10

Dit is de passage die ik aanhaalde toen ik zei dat dit de verduidelijking van het visioen is. Het is overduidelijk erg duister, maar de verwijzing naar zeven koningen is vaak aangegrepen als hulpmiddel om te bepalen wanneer het boek geschreven is. Er staat namelijk dat vijf koningen gevallen zijn en dat er nu één is. Op grond van de aanname — en een groot aantal wetenschappers neemt dit aan — dat Johannes met koningen keizers bedoelt, zeggen zij dat hij het over Romeinse keizers heeft. Johannes schreef dit toen het Romeinse Rijk op het hoogtepunt van zijn macht was. Op het moment dat hij schreef, waren vijf Romeinse keizers gevallen, maar toen hij schreef, regeerde de zesde Romeinse keizer. Nero was de zesde van de Romeinse keizers. Sommigen menen dus dat Johannes ons hier vertelt dat hij tijdens de regering van Nero schreef.

Het zou mooi zijn als dit een doorslaggevend argument was. Dat is het niet. Een van de problemen ermee is dat het ervan uitgaat dat de koningen keizers zijn. In Daniël zijn koningen in feite koninkrijken, en Johannes gebruikt het woord misschien op dezelfde manier. Hij zegt misschien niet dat vijf keizers, maar dat vijf rijken zijn opgekomen en ten val zijn gekomen: Egypte, Assyrië, Babylon, Medië-Perzië en Griekenland. Daarna komt Rome. Rome is het zesde. Daardoor wordt dit bewijsmateriaal dubbelzinnig. Maar als je ervan uitgaat dat hij het over keizers heeft, zou hij Nero aanduiden als de keizer die op dat moment regeerde.

5

De tempel en Joodse vervolging

Wat hebben we nog meer? Hoofdstuk 11, vers 1 en 2.

En mij werd een meetlat gegeven, die op een staf leek. En de engel was erbij komen staan en zei: Sta op en meet de tempel van God, het altaar en hen die daarin aanbidden. Maar laat de buitenste voorhof van de tempel erbuiten en meet die niet, want die is aan de heidenen gegeven. En zij zullen de heilige stad vertrappen, tweeënveertig maanden lang.

OPENBARING 11:1-2

Wat hier gebeurt, is dat hem wordt opgedragen een gedeelte van de tempel op te meten. Het eigenlijke woord voor 'tempel' dat daar in het Grieks staat, is naos. Dat is het Griekse woord voor het Heilige der Heiligen. Hij moet het Heilige der Heiligen opmeten, maar de rest van de tempel mag hij niet opmeten. Waarom niet? Hem wordt gezegd dat de rest van de tempel aan de heidenen gegeven is. Zij zullen die vertrappen. Dat zou erop wijzen dat het deel van de tempel dat hij opmeet, ongeschonden bewaard zal blijven. Maar de rest van de tempel zal aan de heidenen worden overgegeven. Dat wijst er sterk op dat de tempel, of in elk geval het buitenste gedeelte van de tempel, vertrap en verwoest zal worden.

Het klinkt alsof de tempel hier nog overeind staat en hij hem aan het opmeten is. Als de tempel inderdaad nog overeind stond toen hij dit schreef, was dat vóór het jaar 70 na Christus, want de tempel werd in het jaar 70 na Christus verwoest. Dit lijkt de verwoesting van de tempel in het jaar 70 na Christus te voorspellen. Misschien wordt er iets anders mee bedoeld, en daarom is niet iedereen het eens over het belang van deze specifieke informatie. Volgens mij is dit behoorlijk belangrijk, want het klinkt inderdaad alsof de tempel nog overeind staat op het moment dat hij schrijft, zodat hij erheen kan gaan om hem op te meten enzovoort.

Het gebeurde natuurlijk wel in een visioen, en een visioen kan elementen bevatten die historisch gezien niet uit diezelfde tijd stammen. Daarom bewijst het niet boven iedere twijfel dat de tempel werkelijk nog overeind stond toen hij dit schreef, maar het wekt wel die indruk. Volgens mij is dat de eerste indruk die we krijgen. Het is niet zo dat daar niets tegen in te brengen valt.

Dan hebben we de situatie tussen de gemeente en de Joodse gemeenschap. Twee van de genoemde gemeenten, de gemeente van Smyrna en de gemeente van Filadelfia, lijken door de Joodse bevolking in hun stad vervolgd te worden. Jezus spreekt tot hen om de gemeente te bemoedigen. Hij zegt dat Hij deze Joden kent die beweren dat ze Joden zijn. Hij zei dat ze niet werkelijk Joden zijn. Ze zijn in werkelijkheid de synagoge van satan. Maar Hij zei dat Hij hen zal vernederen. Hij zal ervoor zorgen dat ze voor hen komen buigen en erkennen dat Hij hen liefheeft.

Het punt hier is dat deze christenen door Joden worden vervolgd. Hoewel dit geen sluitend bewijs is, valt sterk te betwijfelen of de Joodse gemeenschap geneigd zou zijn iemand te vervolgen nadat hun tempel was verwoest en nadat hun volksbestel was geoordeeld, toen ze als schapen over het hele rijk verspreid waren. Natuurlijk zouden ze nog steeds in de steden wonen waar de gemeente zich bevond. Maar je zou denken dat ze zwaar gedemoraliseerd waren, niet bepaald zo brutaal en niet in een positie waarin ze zich zo sterk voelden dat ze meenden een andere bevolkingsgroep in de stad te kunnen treiteren.

Hoewel dit geen onomstotelijk bewijs is, lijkt het erop dat het Joodse volk in die steden niet in de stemming verkeert die je zou verwachten als de tempel verwoest en hun volk vernederd en geoordeeld was. Ze lijken iets te zelfverzekerd te zijn en zichzelf min of meer als de machthebbers te beschouwen.

6

Het getal 666 en de naam Nero

Misschien is het interessantste bewijs het getal 666, waarover natuurlijk iedereen speculeert. In het laatste vers van hoofdstuk 13 staat, in vers 18:

Hier is de wijsheid: wie verstand heeft, laat hij het getal van het beest berekenen, want het is een getal van een mens, en zijn getal is zeshonderdzesenzestig.

OPENBARING 13:18

Vrijwel alle geleerden zijn het erover eens dat dit verwijst naar de getalswaarde van de letters van de naam van die man. Grieks, Hebreeuws en Latijn zijn allemaal talen waarin de letters van het alfabet ook als cijfers dienen. We kennen dat verschijnsel goed uit het Latijn, vanwege het Romeinse cijfersysteem. De X is 10, de V is 5, enzovoort. Het Romeinse alfabet bestaat dus ook uit getallen. Hetzelfde geldt voor het Grieks en het Hebreeuws.

Dat betekent dat aan ieder woord en iedere naam in deze talen een waarde kon worden toegekend door de getalswaarden van de letters bij elkaar op te tellen. Dat werd van tijd tot tijd inderdaad ook algemeen gedaan. Geleerden hebben graffiti uit het oude Rome gevonden waarop iemand schreef: '387 is verliefd op 294.' Het is alsof ze hun namen namen en die een getalswaarde gaven om ze nogal moeilijk te ontcijferen te maken.

Johannes zegt dat dit getal van het beest het getal van een mens is en dat zijn getal 666 is. De meeste christenen geloven dat dit iemands naam is. En het maakt niet uit welke opvatting ze over Openbaring hebben; dit geldt voor bijna allemaal.

Het is interessant dat Johannes meende dat de wijzen onder zijn oorspronkelijke lezers konden uitzoeken wie het was. Dat betekent dat het iemand was die toen leefde, niet iemand die pas tweeduizend jaar later geboren zou worden. Hoe kon Johannes zelfs van de meest wijze mensen onder hen verwachten dat ze de naam van het beest zouden berekenen, als die persoon pas tweeduizend jaar later geboren zou worden? Hij schrijft

aan mensen die in die tijd werkelijk leefden en zegt: „Degenen onder jullie die wijsheid hebben, moeten dit uitzoeken. Ik denk dat jullie het kunnen. Bereken het getal van het beest, en dan weten jullie over wie ik het heb. Zijn getal is 666.” Het was duidelijk iemand uit de tijd van Johannes, maar wie? Als we ons niet beperken tot mensen uit de tijd van Johannes, komen er allerlei suggesties naar voren. Mensen dachten dat het Mussolini was. Sommigen dachten dat het Henry Kissinger was. Sommige mensen dachten dat het Ronald Reagan was. Mensen hebben allerlei verschillende ideeën over wie het is. Sommige mensen denken dat het koning Ferdinand van Spanje is, en er zijn allerlei ideeën geopperd, met vindingrijke manieren om uit hun echte namen het getal 666 te berekenen. Neem Ronald Reagan. Ik weet niet meer wat zijn tweede naam is, maar zijn voornaam, tweede naam en achternaam hebben allemaal zes letters: Ronald Wilson Reagan, 666. Ik heb mensen dat werkelijk horen suggereren.

Om te beginnen: zes-zes-zes is niet wat er staat. Het is zeshonderdzesenzestig. Alleen in het Engels ziet dat eruit als drie zessen. Het is het getal 666. Het zijn geen drie zessen. Maar degenen die de vroege datering aanhangen, hebben erop gewezen dat Caesar Nero, wanneer zijn naam in het Hebreeuws wordt vertaald en de waarden van de letters worden berekend, uitkomt op 666. Dat kan natuurlijk voor veel mensen gelden, maar het geldt niet voor veel keizers uit de tijd waarin Openbaring werd geschreven die als kandidaat in aanmerking komen. Het geldt bijvoorbeeld niet voor Domitianus en evenmin voor enige andere keizer of bekende figuur uit die periode die gemakkelijk geïdentificeerd kan worden.

Irenaeus, die in de daaropvolgende eeuw leefde, geloofde dat het woord Latinus bedoeld werd. Hij zei dat het woord Latinus „de Romein” betekent, en omdat het woord Latinus in totaal 666 oplevert, vond hij dat een goede gok. Maar het is niet het getal van een volk. Het is het getal van een man. De enige bekende man uit die periode wiens naam op die manier berekend kan worden, zou Caesar Nero zijn.

Sommigen van jullie zeggen misschien: „Maar wacht eens, je zei: in het Hebreeuws. Waarom zouden we in vredesnaam zijn naam in het Hebreeuws moeten omzetten om het getal te krijgen?” Het argument is dat het doel van het symbolisch weergeven van zijn naam was dat de Romeinen, als ze het boek toevallig in handen kregen, niet zouden herkennen dat het naar de keizer verwees, en dan ook nog op een weinig

vleiende manier. Omdat de Romeinen Grieks en Latijn zouden kennen, zou het niet veilig zijn die talen te gebruiken. Het Hebreeuws gebruiken zou dat wel zijn. De Romeinen zouden nauwelijks Hebreeuws kennen, maar de lezers misschien wel.

Er staan Hebreeuwse woorden in het boek Openbaring, hoewel het in het Grieks is geschreven. Het bevat een aantal Hebreeuwse woorden. Armageddon is een Hebreeuws woord. Halleluja is een Hebreeuws woord. De naam van de engel van de bodemloze put wordt in het Grieks en in het Hebreeuws gegeven: Apollyon en Abaddon. Apollyon is natuurlijk Grieks, maar Abaddon is Hebreeuws. Het is hetzelfde woord in beide talen. Van de lezers wordt verwacht dat ze enige kennis van het Hebreeuws hebben, maar van buitenstaanders in het Romeinse Rijk zou dat misschien niet worden verwacht. Daarom wordt Caesar Nero een interessante kandidaat voor het getal 666, en sommigen zouden zeggen: een overtuigende kandidaat.

Deze suggesties zijn intern bewijs dat in die richting wijst. Ze bewijzen het niet, maar je kunt ze wel zien als aanwijzingen ervoor, hoewel elk van die bewijzen anders geïnterpreteerd zou kunnen worden. Dat geldt ook voor het bewijs voor een late datering, behalve dat het interne bewijs voor een late datering uiterst zwak is.

7

Keizerverering en vervolging als bewijs

Degenen die van de late datering uitgaan, zeggen bijvoorbeeld: „Hoofdstuk 13 beschrijft keizerverering, en keizerverering werd pas echt een kwestie in de tijd van Domitianus. Daarom moet het in de tijd van Domitianus zijn geschreven, want het beschrijft keizerverering.” Dat zou een interessant argument kunnen zijn als we niet in voorspellende profetie geloven. Met andere woorden, als Johannes alleen kon schrijven over dingen die in zijn tijd al gebeurden, dan zou dat misschien zo zijn. Maar als hij kon profeteren, kon hij tientallen jaren vóór de tijd van Domitianus over de tijd van Domitianus schrijven. Dat is niet onmogelijk.

Jesaja schreef over Cyrus en noemde hem zelfs bij zijn naam, tweehonderd jaar voordat die man de voorspelde dingen deed en honderdvijftig jaar voordat hij geboren werd. Johannes kon dingen voorspellen die tijdens de regering van Domitianus

gebeurden zonder in die tijd te leven. Zelfs als we het erover eens zouden zijn — en dat ben ik niet — dat Openbaring 13 de vervolging van de christenen door Domitianus beschrijft en zijn eis dat mensen hem aanbaden, zou dat ons niets vertellen over wanneer het geschreven werd, tenzij we voorspellende profetie als mogelijkheid uitsluiten. Tijdens de regering van Nero kon een profeet dingen voorspellen die tijdens de regering van Domitianus zouden gebeuren. Daarom zou het ons niet vertellen wanneer het geschreven werd.

Evenzo zeggen ze dat de vervolging tijdens de regering van Nero niet zo ver reikte. Nero vervolgde alleen christenen in Rome, maar deze christenen bevonden zich in Klein-Azië. Alleen Domitianus voerde in het hele rijk een vervolging door, dus moet het tijdens de regering van Domitianus zijn geweest. Ook dit is geen sterk argument, aangezien het boek Openbaring niet verwijst naar een vervolging in het hele rijk. Tegen de zeven gemeenten wordt niet gezegd dat ze aan een vervolging in het hele rijk werden onderworpen. Smyrna en Filadelfia werden vervolgd door de Joodse gemeenschappen in hun steden. De gemeente van Pergamum leek vervolgd te worden door de plaatselijke Romeinse autoriteiten in de stad. Verscheidene gemeenten leken helemaal niet vervolgd te worden. Er is in Openbaring geen bewijs dat er een vervolging in het hele rijk gaande was. Zelfs als het waar is dat Domitianus de eerste was die zo'n vervolging teweegbracht, is dat niet relevant. Het boek Openbaring bespreekt zo'n vervolging niet.

8

De mythe van Nero's terugkeer

En hoe zit het met de Nero-redivivusmythe? Wat is dat? Het is bekend dat er na de dood van Nero onder het Romeinse volk een mythe of gerucht de ronde deed dat Nero niet werkelijk dood was. De Romeinen haatten en vreesden hem zeer, en ze konden nauwelijks geloven dat hij dood was. Het was bijna te mooi om waar te zijn. Velen van hen zeiden daarom, ongeveer zoals men over John F. Kennedy zei: 'Hij is niet echt dood. Ze bewaren hem ingevroren. Hij zal terugkomen en het beest zijn. Hij had een dodelijke hoofdwond, maar die zal genezen.' Misschien heb je dat nooit gehoord. In

dat geval sprak je eind jaren zestig niet met mensen over Bijbelse profetie. Maar dat zeiden ze over Nero: ‘Hij is niet echt dood. Hij zal terugkomen, en dan zitten we allemaal in de problemen.’

Het beest in Openbaring heeft een dodelijke hoofdwond die geneest. Veel mensen zeggen dat dit betekent dat het beest werd vermoord of gedood, maar dat het in de beeldtaal van Openbaring terugkomt. Dit is ongeveer het domste argument dat je je van een evangelisch christen kunt voorstellen. Als iemand niet evangelisch is, kan hij alle argumenten bedenken die hij wil. Maar mensen die in de inspiratie van de Schrift geloven, zeggen dat Openbaring met de hoofdwond van het beest die geneest, zinspeelt op de Nero-redivivusmythe. Dat is de mythe die in Rome de ronde deed dat Nero uit de dood zou terugkomen.

Vervolgens zeggen ze dat de Latijnse dichters Domitianus de tweede Nero noemden, of soms de kale Nero. Het punt is dat Domitianus, toen hij op het toneel verscheen, genoeg op Nero leek dat mensen hem met Nero vergeleken. Dus zeggen ze: ‘Zie je wel, het beest is Domitianus, en hij wordt vergeleken met Nero, die gestorven is en volgens de mythologie van de Romeinen nu is teruggekeerd.’

Wordt ons dan verteld dat Johannes deze mythologie bevestigt? Bevestigt Johannes dat Domitianus in feite Nero is, die uit de dood is teruggekeerd? Zo niet, dan slaat het argument helemaal nergens op. Ik denk van niet. In Openbaring sterft het beest zelfs nooit. Het heeft een dodelijke hoofdwond aan een van zijn zeven koppen. De andere zes zijn volkomen gezond. Als je zeven koppen hebt en één daarvan sterft, ga je daar niet aan dood, tenzij er een infectie optreedt. Maar de waarheid is dat het beest bleef leven. Er staat uitdrukkelijk dat het beest een dodelijke hoofdwond had, maar bleef leven. Het stierf niet.

Er is geen sprake van een man die wordt vermoord en vervolgens terugkomt. In de Left Behind-romans gebeurt dat wel. Dat zijn eerlijk gezegd sprookjes uit de bedelingenleer. Daarin wordt gezegd dat er een werelddictator zal komen die vermoord zal worden en terugkomt. Maar Openbaring zegt helemaal niets van dien aard. Er wordt nergens vermeld dat het beest sterft of terugkomt. Het is eenvoudig zo dat het beest in leven blijft, ondanks het feit dat een van zijn zeven koppen wordt gedood.

Wat dat betekent, zullen we een andere keer moeten bespreken. Maar het betekent beslist niet dat Johannes verwijst naar de Nero-redivivusmythe alsof hij verwijst naar Domitianus en de populaire opvatting dat Domitianus een tweede Nero was. Daar ga ik niet in mee. Dat geloof ik niet.

9

De rijkdom van Laodicea

Maar dit is waarschijnlijk het argument dat het vaakst wordt aangevoerd. Ze zeggen dat de toestand van de zeven gemeenten, zoals die blijkt uit de zeven brieven aan de zeven gemeenten, niet past bij de tijd van Nero. Het lijkt erop dat dit later was. Waarom? Ze noemen een paar dingen.

Allereerst de rijkdom van Laodicea. Laodicea zegt:

Want u zegt: Ik ben rijk en steeds rijker geworden en heb aan niets gebrek, maar u weet niet dat juist u ellendig, beklagenswaardig, arm, blind en naakt bent.

OPENBARING 3:17

enzovoort. Ze zeggen dat er slechts enkele jaren vóór het jaar 70 na Christus een verwoestende aardbeving plaatsvond, waarvan we weten dat die de stad Laodicea verwoestte. De stad werd vrijwel met de grond gelijkgemaakt, en dat gebeurde aan het begin van de jaren zestig. Dus zou de stad vlak vóór het jaar 70 na Christus nog niet zover hersteld zijn dat men erover kon spreken rijk te zijn.

Maar hoe weten we dat? Als de stad in het jaar 63 na Christus werd verwoest, wie zegt dan dat ze vijf jaar later, bijvoorbeeld in 67 of 68, niet voldoende herbouwd was om de mensen weer over hun rijkdom te laten spreken? Misschien was de stad niet herbouwd. Openbaring zegt niet dat de stad volledig herbouwd was. Er staat alleen dat de houding van de mensen is dat ze rijk zijn en niets nodig hebben. Misschien gaat het niet eens over materiële rijkdom. Misschien denken ze aan hun geestelijke rijkdom. Misschien beroemen ze zich op die vermeende geestelijke rijkdom. Dat is moeilijk te weten. Maar hoe dan ook, het argument bewijst niets.

10

Het ontstaan van de gemeente Smyrna

Dan hebben we het interessante argument dat de gemeente van Smyrna, waaraan de tweede brief in Openbaring 2 gericht is, in de tijd van Paulus niet bestond. Paulus stierf waarschijnlijk rond 67 na Christus. Daarom, zeggen ze, betekent het feit dat de gemeente van Smyrna in de tijd van Paulus niet bestond, dat ze in 67 na Christus niet bestond. Het zou nauwelijks voorstelbaar zijn dat daar in de daaropvolgende paar jaar een gemeente ontstond die een brief als deze ontving.

Allereerst zou ik zeggen dat dit niet logisch is. Zelfs als het waar is dat de gemeente in 67 na Christus nog niet bestond, zou ze dan niet in 68 of 69 kunnen ontstaan en nog steeds vóór 70 na Christus bestaan? Volgens mij zijn 68 en 69 nog altijd jaren vóór 70 na Christus en zijn het net zo goed als alle andere jaren waarin de gemeente kon ontstaan. Maar alleen al de bewering dat de gemeente van Smyrna in de tijd van Paulus niet bestond, is onjuist. Ze berust op een verkeerde lezing van de brief van Polycarpus aan de gemeente van Filippi. Polycarpus, die later bisschop van Smyrna was, van deze gemeente dus, was in het begin van de tweede eeuw de bisschop van de gemeente van Smyrna. In die tijd schreef hij een brief aan de gemeente van Filippi, dezelfde gemeente waaraan Paulus Filippenzen had geschreven, maar natuurlijk veel later.

Wanneer Polycarpus aan de gemeente van Filippi schrijft, zegt hij dit tegen hen: ‘Onder jullie heeft de gezegende Paulus gearbeid, jullie die aan het begin van zijn brief worden geprezen.’ Daarmee bedoelt hij de Brief aan de Filippenzen die wij in onze Bijbel hebben. ‘Want over jullie roemt hij in alle gemeenten die destijds als enigen de Heere hadden leren kennen, want wij hadden Hem toen nog niet leren kennen.’

Met ‘wij’ wordt vermoedelijk bedoeld dat de gemeente van Smyrna de Heere nog niet had leren kennen. Dat betekent vermoedelijk dat het Evangelie Smyrna nog niet had bereikt en dat de mensen in Smyrna Jezus nog niet kenden. Wanneer was dat? Tijdens het leven van Paulus? Dat is niet wat hij zegt. Het was toen Paulus aan de Filippenzen schreef. Dat was niet aan het einde van Paulus’ leven. Het was tegen het einde, maar Paulus schreef aan de Filippenzen toen hij na 60 na Christus in Rome aankwam. Dat

kan in 61 of 62 na Christus zijn geweest. We kennen de precieze datum niet. Maar naar alle waarschijnlijkheid schreef Paulus de brief aan de Filippenzen in het begin van de jaren zestig.

Dat is het moment waarop volgens Polycarpus de gemeente van Smyrna nog niet bestond: toen Paulus aan de Filippenzen schreef. Over die tijd heeft hij het, niet over het hele leven van Paulus. ‘Wij hadden de Heere toen nog niet leren kennen,’ zei hij. Maar dat geeft de gemeente beslist bijna tien jaar om vóór Openbaring te ontstaan. Een gemeente heeft trouwens geen tien jaar nodig om te ontstaan en te bestaan.

11

Geestelijk verval van de gemeenten

Er is nog iets. De brieven aan de gemeenten getuigen namelijk van geestelijke achteruitgang in sommige gemeenten. Efeze had haar eerste liefde verlaten.

En schrijf aan de engel van de gemeente in Sardis: Dit zegt Hij Die de zeven Geesten van God heeft en de zeven sterren: Ik ken uw werken, en weet dat u de naam hebt dat u leeft, maar u bent dood.

OPENBARING 3:1

En Laodicea was natuurlijk blind, naakt, beklagenswaardig, ellendig en arm. Dat is geestelijke terugval. Ze was feitelijk lauw. Laodicea was lauw. Efeze heeft dus haar eerste liefde verlaten, Laodicea is lauw geworden en Sardis heeft al het werkelijke leven verloren. Ze heeft alleen nog de reputatie dat ze leeft.

Ze zeggen dat het enige tijd kost voordat gemeenten zo slecht worden. Deze gemeenten werden gesticht tijdens de tweede zendingsreis van Paulus, toen hij in Asia was, en dat was eind jaren vijftig. Dus zeggen ze dat we, als Openbaring vóór 70 na Christus aan hen geschreven werd, spreken over misschien slechts tien jaar nadat ze gesticht waren. Tien jaar is niet lang genoeg voor een gemeente om lauw te worden.

Waarom is dat een dom argument? Hoelang duurt het voordat een gemeente lauw wordt? Dat hangt ervan af. Vijftien minuten? Hoelang duurde het voordat de Galatische gemeenten het Evangelie verlieten en een ander evangelie aannamen? Paulus was nog maar nauwelijks uit de stad vertrokken. Paulus vertrok uit Galatië, kwam weer thuis in Antiochië en moest aan de Galaten schrijven dat ze het geloof hadden verlaten en uit de genade waren gevallen. Hij was daar slechts enkele weken eerder nog geweest. Hij stichtte de gemeente en kwam thuis, en zij waren al afgedwaald.

En de gemeente van Korinthe dan? Nog tijdens het leven van Paulus ontkenden ze de opstanding van de doden. Ze stonden toe dat mensen in incest leefden. Hoelang duurt het voordat een gemeente slecht wordt? Dat hangt van de gemeente af. Ik heb ze in minder dan tien jaar slecht zien worden, dat kan ik je wel vertellen. Ik heb een hele opwekking in drie of vier jaar slecht zien worden. Dus dit argument, dat sommige gemeenten lauw zijn geworden, dat zoiets niet binnen tien jaar kan gebeuren en dat Openbaring daarom niet vroeg geschreven kan zijn, is voor mij niet logisch.

Deze interne bewijzen voor de late datering zijn naar mijn mening helemaal niet overtuigend of geldig. Ik besef dat de interne bewijzen voor de vroege datering niet dwingend zijn, maar ze zijn beter. Het interne bewijs voor de vroege datering is naar mijn mening beter dan het interne bewijs voor de late datering.

12

Irenaeus als getuige voor een late datering

Maar het werkelijk sterke bewijs voor de late datering is het externe bewijs, en dat is het getuigenis van Irenaeus. Irenaeus was een discipel van Polycarpus. Polycarpus was een discipel van Johannes. Johannes schreef het boek Openbaring. Irenaeus was slechts één of twee generaties van de schrijver van Openbaring verwijderd, afhankelijk van hoe je het rekent: Polycarpus, Irenaeus.

Irenaeus zei iets wat de basis is geworden voor het geloof dat Johannes dit tijdens de regering van Domitianus schreef. De woorden van Irenaeus staan in de aantekeningen onderaan bladzijde vijf. Dit is wat hij zei, en dit vormt de basis voor het verdedigen van

een late datering van Openbaring. Hij heeft het over het merkteken van het beest. Dat is het onderwerp waarover hij schrijft. Hij zegt: “Nu dit zo is, en dit getal, 666, in alle goede en oude afschriften te vinden is” — dat wil zeggen, de goede en oude afschriften van Openbaring — “en degenen die Johannes van aangezicht tot aangezicht hebben gezien daarvan getuigen, en de rede ons leert dat het getal van de naam van het beest, volgens de telling van”

De Grieken, blijkt uit de letters die erin staan — dat is zijn aanname — “zullen wij ons niettemin niet blootstellen aan het risico om ons stellig uit te spreken over de naam van de antichrist. Want als het noodzakelijk was dat zijn naam in de huidige tijd duidelijk geopenbaard zou worden, dan zou die bekendgemaakt zijn door hem die het apocalyptische visioen aanschouwde,” waarmee hij Johannes bedoelt. “Want dat werd nog niet zo heel lang geleden gezien, maar bijna in onze tijd, tegen het einde van de regering van Domitianus.”

13

De dubbelzinnige woorden van Irenaeus

Nu zie je die uitspraak: “Dat werd bijna in onze eigen tijd gezien, nog niet zo lang geleden, tegen het einde van de regering van Domitianus.” Wat werd gezien? In de vorige zin gaat het over degene die het hemelse visioen zag. Dat werd gezien tijdens de regering van Domitianus. Wat werd er gezien: het visioen, of de man die het zag? Merk op dat hij eerder in de alinea zegt: “Degenen die Johannes hebben gezien, getuigen daarvan.” Er wordt verwezen naar het feit dat Johannes gezien werd, maar er wordt ook verwezen naar het feit dat Johannes het hemelse visioen zag. Er zit dubbelzinnigheid in de uitspraak: “Dat werd gezien.” Wat werd gezien, Johannes of het visioen?

Bijna alle geleerden die de late datering aanvaardden — sterker nog, allemaal — geloven dat er staat dat Johannes het visioen op het eiland Patmos zag, laat in de regering van Domitianus. Er kunnen echter goede argumenten worden aangevoerd tegen die betekenis van de woorden van Irenaeus. Om te beginnen zei Irenaeus dat de regering

van Domitianus niet erg lang vóór zijn eigen tijd was, volgens hem bijna in zijn eigen tijd. Toch spreekt hij over zeer oude afschriften van het boek Openbaring. De goede en oude afschriften van het boek getuigen allemaal van dit getal, 666.

Wacht eens even. Als het geschreven is tijdens de regering van Domitianus, waarvan je zegt dat die bijna in je eigen tijd was, nog niet erg lang geleden, hoe konden er dan oude afschriften zijn? Vermoedelijk zijn de oorspronkelijke exemplaren ouder dan de afschriften. Hoe konden veel afschriften van het boek, die al tot de tweede generatie exemplaren behoorden, inmiddels ook oud zijn?

Het klinkt er beslist naar dat hij zegt dat het boek oud is, maar dat de regering van Domitianus nog niet zo lang geleden was. Dit zou eerder pleiten voor de interpretatie dat hij bedoelt dat Johannes tijdens de regering van Domitianus gezien werd. Dat wil zeggen: de laatste keer dat iemand hem zag of met hem sprak, was nog maar zo kort geleden. Maar dit vertelt ons niet wanneer hij het visioen zag. Het boek is tenslotte zeer oud en zelfs de afschriften van het oorspronkelijke boek zijn oud. Het klinkt er dus naar dat hij niet zegt dat het boek Openbaring tijdens de regering van Domitianus werd geschreven, of dat de visioenen toen werden gezien, maar dat Johannes toen gezien werd.

Niet iedereen zou het hiermee eens zijn. Dit is natuurlijk een groot debat. Maar het argument dat hij aanvoert, is dat wij niet hoeven te speculeren over wie de antichrist is. Waarom niet? Ten eerste wordt de naam in geen enkel afschrift van het boek gegeven. Ten tweede hebben veel mensen Johannes gezien, en hij heeft hun de naam niet verteld. Als het belangrijk voor ons was om die te weten, zou hij het ons verteld hebben. Met andere woorden, de nadruk ligt op het feit dat sommige mensen Johannes hebben gezien en dat hij er niets over heeft gezegd. Als hij zegt: “Want dat werd nog niet zo heel lang geleden gezien,” kan dat betekenen dat de man nog niet zo lang geleden gezien werd. De verwijzing naar de regering van Domitianus zou betekenen dat er mensen zijn die ik ken, of mensen die jij kent, die mensen kenden die Johannes hebben gezien, en zij zeggen dat hij hier nooit iets over heeft gezegd. Hij heeft ons de naam nooit verteld.

Ik zeg niet dat de manier waarop ik de woorden van Irenaeus zojuist heb beschreven, de noodzakelijke manier is om ze te begrijpen. Maar het is wel een andere manier om ze te begrijpen. Het lijkt mij niet onredelijk om te opperen dat Irenaeus zegt dat Johannes voor het laatst levend werd gezien tijdens de regering van Domitianus, maar dat hij ons niet vertelt wanneer Johannes op Patmos was of wanneer hij het visioen zag. Hij suggereert dat het boek in zijn tijd zeer oud was. Zelfs de afschriften van het boek waren oud, en die afschriften zouden de tweede generatie van het boek zijn.

14

De betrouwbaarheid van Irenaeus

Stel nu eens dat Irenaeus werkelijk bedoelde dat het boek Openbaring tijdens de regering van Domitianus geschreven werd. In hoeverre kunnen we Irenaeus vertrouwen? Dat is moeilijk te zeggen. Hij zei ook dat Jezus ongeveer 50 jaar oud was toen Hij gekruisigd werd. Dat was iets wat Irenaeus zei: Jezus werd ongeveer 50 jaar oud. Ik ben nog nooit een levende geleerde tegengekomen die zou denken dat Irenaeus daarin gelijk had. Het bewijs vanuit de Schrift is dat Jezus slechts in de dertig was, niet 50. Irenaeus is dus misschien sowieso niet de betrouwbaarste getuige als het om historische gegevens gaat. Zelfs als hij inderdaad zei dat Johannes het visioen tijdens de regering van Domitianus zag, kan hij zich daarin vergist hebben, zoals hij zich vergist in enkele andere zaken die nog fundamenteler zijn, zoals Jezus.

Het externe bewijs van Irenaeus, dat door latere kerkvaders werd aangehaald en gevolgd alsof het deugdelijk was, is dat Domitianus destijds keizer was. Maar latere kerkvaders hebben Irenaeus hierin blijkbaar gevolgd. Misschien hebben ze hem verkeerd begrepen, of misschien hebben ze hem wel goed begrepen en had hij het bij het verkeerde eind, of misschien heeft hij gelijk. Maar waar het om gaat, is dat dit slechts de uitspraak van een mens is, in tegenstelling tot de interne aanwijzingen in het boek. Volgens mij lijkt de tempel daarin nog overeen te staan. Voor de man die door 666 wordt voorgesteld, is Nero de beste kandidaat die ik ken. Misschien is er een betere kandidaat van wie wij niets weten.

15

Datering en de mogelijkheid van preterisme

We moeten de kwestie van de datering onbeslist laten, en daar heb ik geen moeite mee. Het kan me eigenlijk niet zoveel schelen of we de vraag wel of niet definitief kunnen beantwoorden. Het belangrijkste is dat, als de vraag niet beslist is, de preteristische visie nog steeds een mogelijkheid blijft. Als de kwestie ten gunste van de late datering wordt beslist, kan preterisme niet als een mogelijkheid worden beschouwd. Als de vroege datering bewezen wordt of zelfs nog steeds tot de mogelijkheden behoort, dan is preterisme een mogelijkheid en moet het naast andere visies worden overwogen.

Persoonlijk neig ik bij de meeste delen van het boek Openbaring naar preterisme. Wat het boek Openbaring betreft, ben ik geen volledige preterist. Er zijn enkele gedeelten waarin ik de preteristische visie niet aanhang, maar voor het grootste deel neig ik er wel naar. Ik geloof inderdaad dat het hoofdthema van het boek Openbaring de aanstaande val van Jeruzalem is. Daarom geloof ik dat het boek vóór 70 na Christus is geschreven. Ik kan dat niet bewijzen en ik heb ook niet het gevoel dat dit nodig is. Feit is dat het niet weerlegd kan worden. Daarom kan de vraag worden beslist op grond van andere kwesties dan de datering, namelijk op grond van het bewijs uit de rest van de Schrift voor wat er in het boek besproken wordt.

Dat is niet zo moeilijk als je misschien zou denken, wanneer je Schrift met Schrift begint te vergelijken. Bedenk hoe vaak Openbaring zinspeelt op oudtestamentische Schriftgedeelten. Door die Schriftgedeelten te bekijken, kunnen we het een en ander te weten komen. Dat is wat we zullen moeten doen wanneer we het boek bestuderen. Maar ik wil je wel vertrouwd maken met alle vier de visies en met hun sterke en zwakke punten. Dat zullen we in de volgende lezing doen.

Om verder te lezen

Alle bijbelteksten die in deze lezing aan bod komen, in de volgorde waarin ze gebruikt zijn.

- Openbaring 17:9-10
- Openbaring 11:1-2

- Openbaring 13:18
- Openbaring 3:17
- Openbaring 3:1

Lezing © Steve Gregg / The Narrow Path. Nederlandse vertaling © 2026 Vers voor Vers. De bijbeltekst in deze uitgave is ontleend aan de Bijbel in de Herziene Statenvertaling, © 2010/2016 Stichting HSV.